Rätt pris på vatten

Hur prissättning kan bidra till effektivare vattenanvändning och bättre krisberedskap

Mikael Elinder, professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet

SNS

SNS

Att låta kranen rinna medan du borstar tänderna kostar ingenting

Vatten är ett område där priset kan fylla en bättre funktion

I vardagen

- Hälften av alla i Sverige bor i villor: vattenkonsumtion mäts en gång om året.
- Andra hälften bor i flerbostadshus: vattnet mäts oftast per hus och fördelas efter lägenhetens yta
- Färre än 25 procent av lägenheterna har individuell mätning och debitering (IMD) av varmvatten

När det blir brist

- 2026: låga grundvattennivåer i 11 län
- Kommunerna har uppmaningar och bevattningsförbud att ta till
- Trubbigt: svårt att övervaka och slår lika mot alla
- **Bördan hamnar hos dem som följer uppmaningarna**

IMD med kontinuerlig mätning av konsumtion är nödvändigt för att kunna använda priset som ett effektivt styrmedel

Vattenavgiften följer kommunens kostnader – inte tillgången

Självkostnad

- Kommunen får ta betalt för vad vattnet kostar att producera – men inte mer
- **Knapphet räknas inte som en kostnad**

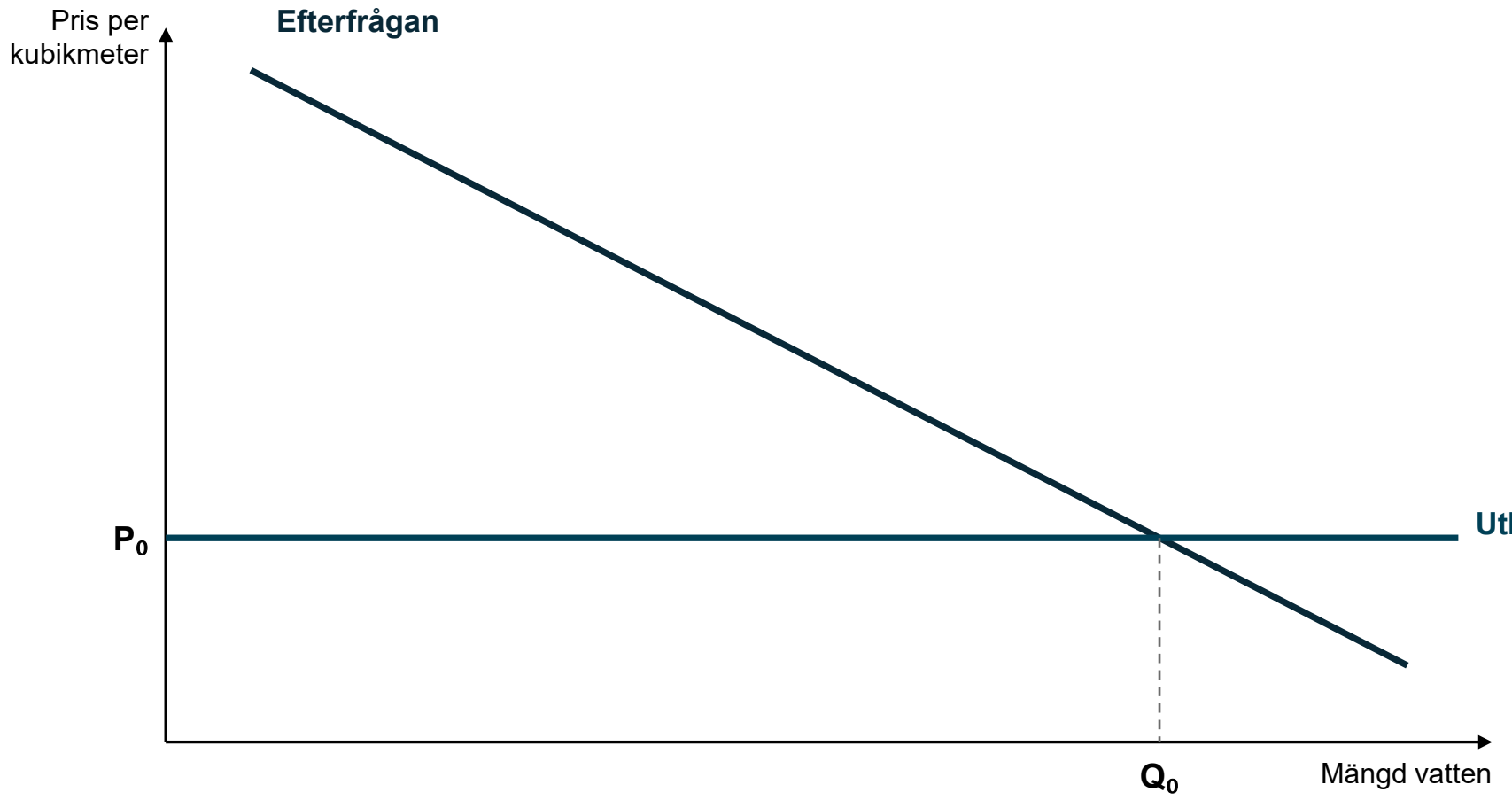
Tvådelad taxa

- En fast avgift betalar ledningar och vattenverk
- En rörlig avgift per kubikmeter styr användningen
- **Den rörliga avgiften är densamma året om**

Varmvatten är energi

- En tredjedel av hushållens vatten är varmvatten
- Uppvärmningen står för omkring 15 procent av energin i bostäder
- **Att spara varmvatten sparar verkliga resurser**

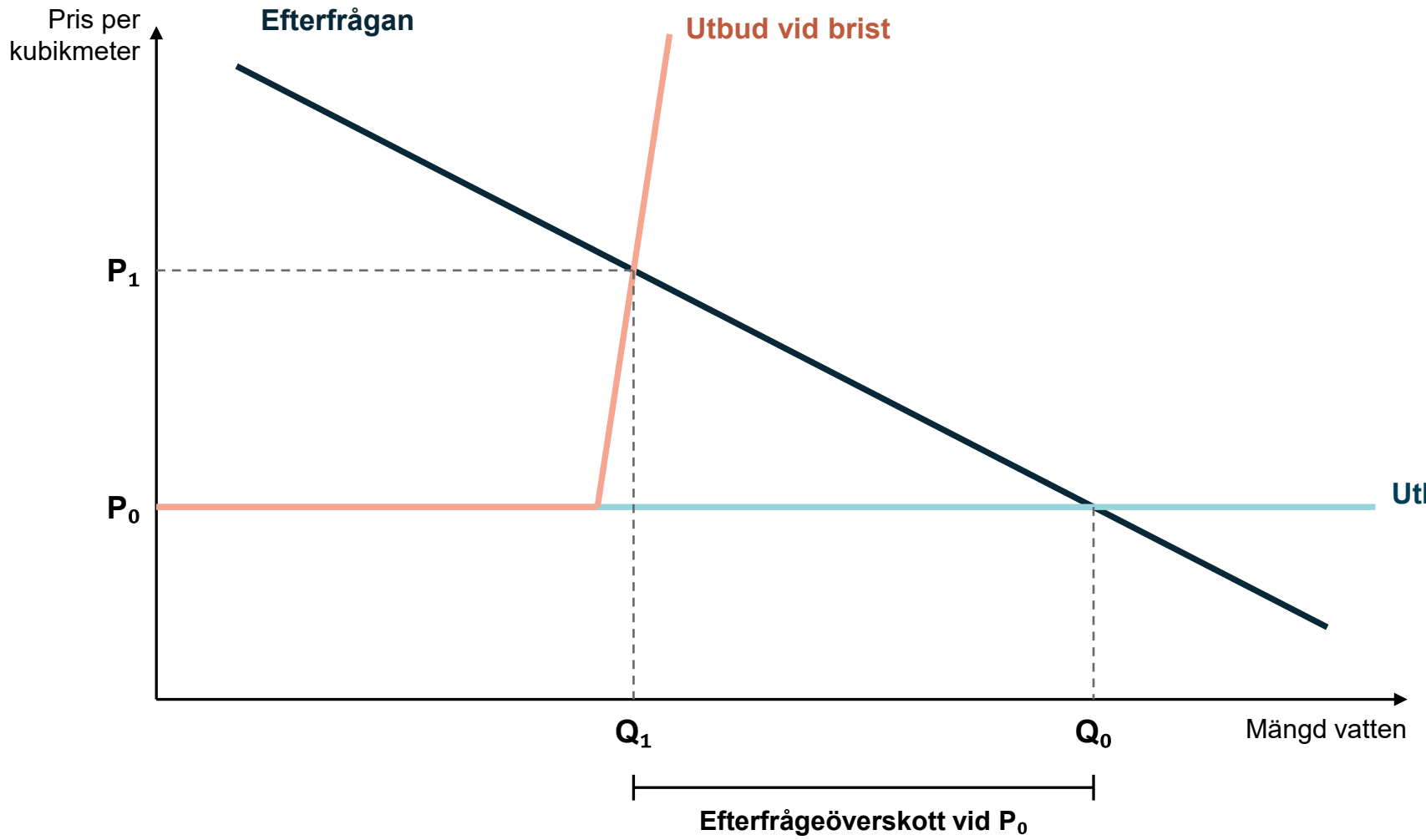
I normalläge räcker vattnet till det pris vi har

Användningen hamnar där kurvorna möts.

En extra kubikmeter kostar lite att producera – priset är lågt och det är effektivt.

Vid brist borde priset stiga – idag står det still

Får priset stiga till P_1 minskar användningen till Q_1 – där den gör minst nytta.

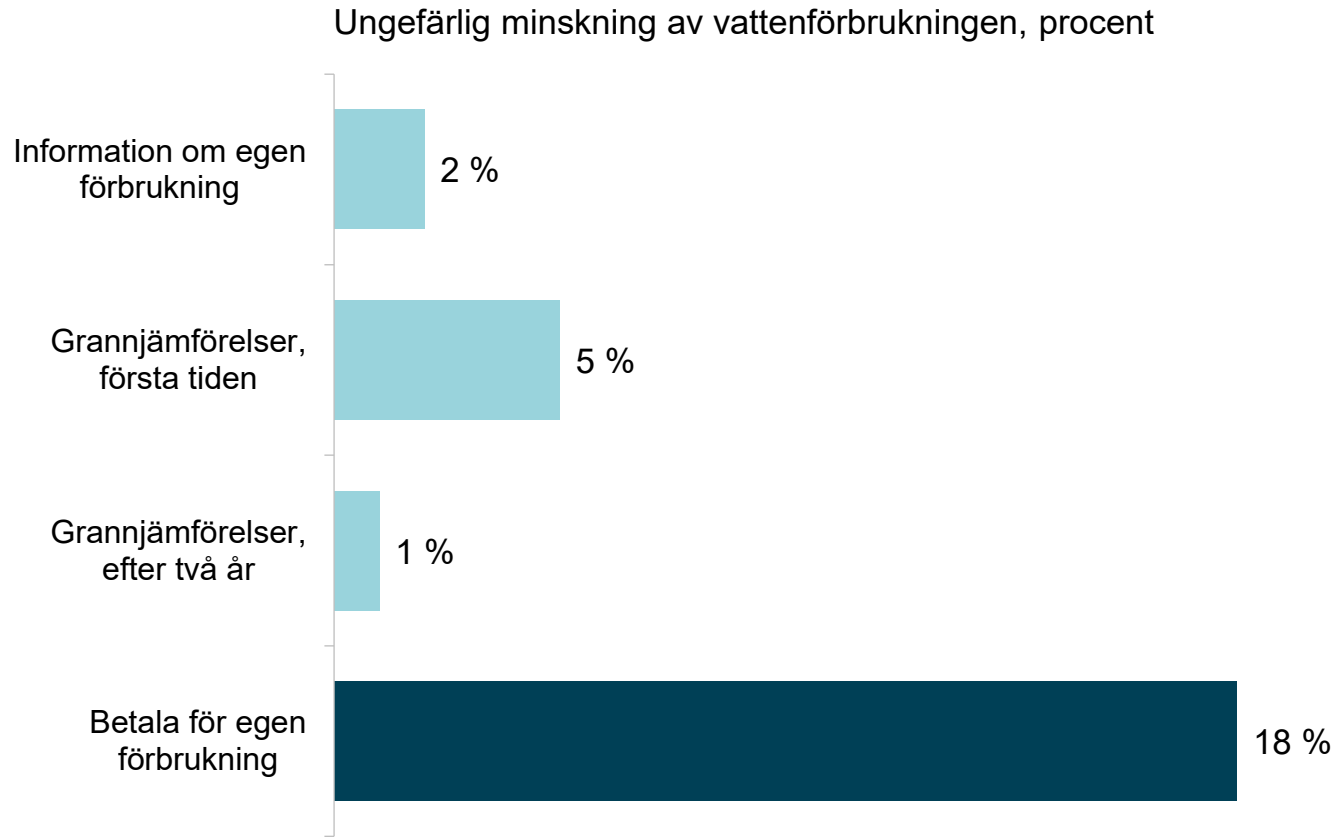
Ligger priset kvar på P_0 efterfrågas fortfarande Q_0.

Gapet hanteras i dag med förbud och uppmaningar.

Information ger små effekter – att betala ger stora

Tidigare forskning

- Hushåll reagerar på priset, men måttligt – vattenräkningen är ofta liten och syns dåligt
- Information och grannjämförelser ger små effekter som klingar av
- Kallvatten är mer studerat än varmvatten
- Att börja betala för sin egen förbrukning ger stora effekter

18% - Ny svensk evidens från Kumla

Ett naturligt experiment: från gratis varmvatten till betalt

Varmvatten ingår i hyran

Hushållet betalar noll kronor för en extra liter.

Mätare installeras

Förbrukningen syns – men ingen betalar ännu för sin förbrukning.

Debitering införs

Hushållen betalar efter förbrukning; hyran sänks med den genomsnittliga kostnaden i boendekollektivet.

Ordningen bestämdes av installatörens kapacitet

- Lägenheter som ännu inte fått debitering fungerar som jämförelsegrupp.

Steg 2 skiljer information från pris

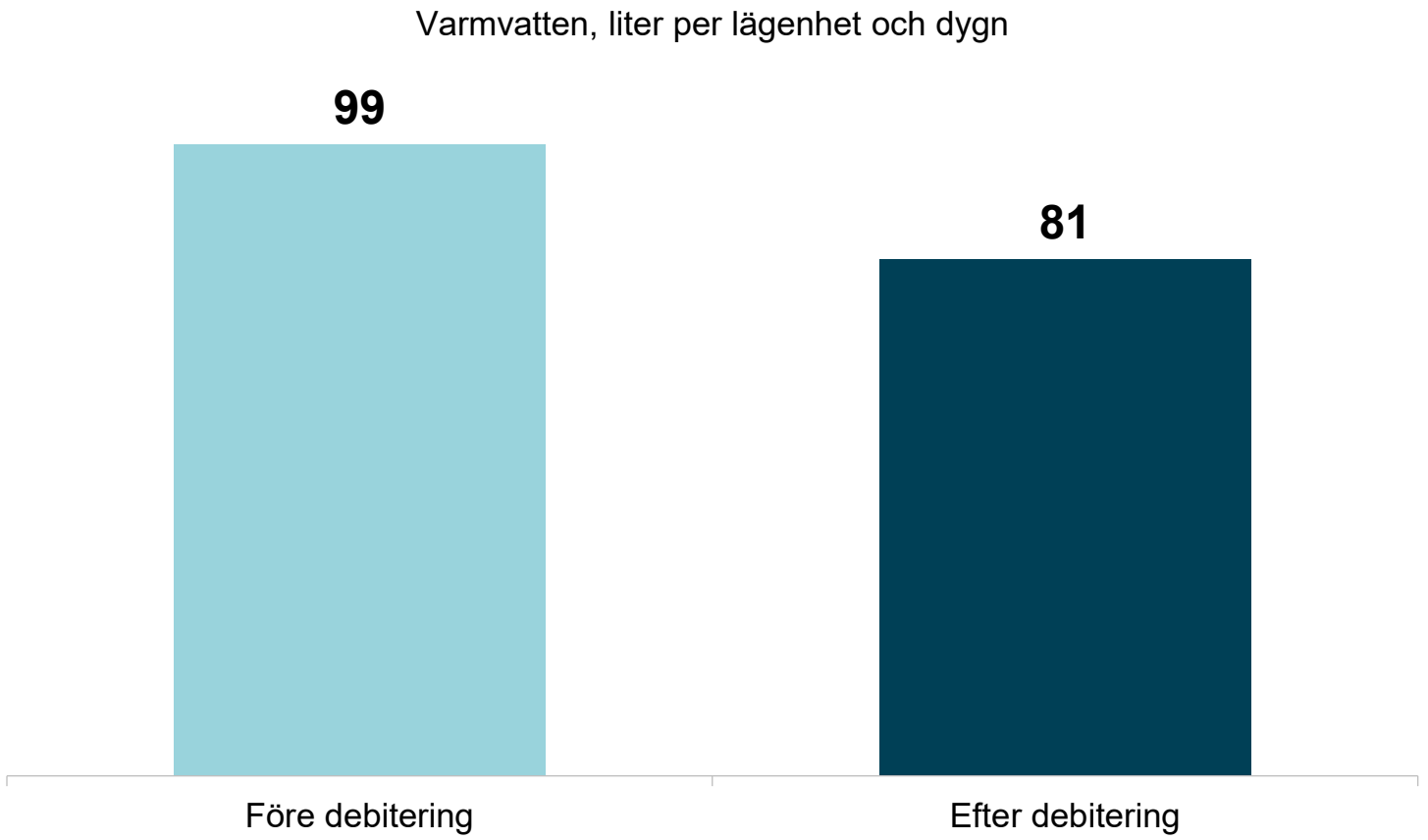
- Vi kan se vad som händer när man bara ser sin förbrukning – och när man börjar betala för den.

SNS

Varmvattenförbrukningen föll med 18 procent

Vad hände?

- Direkt – dvs. inom någon vecka
- Bestående – inget återfall under åtta månader
- Lika stor i procent för alla hushåll – storförbrukarna stod för det mesta av besparingen i liter
- Ungefär tio gånger större än effekten av information

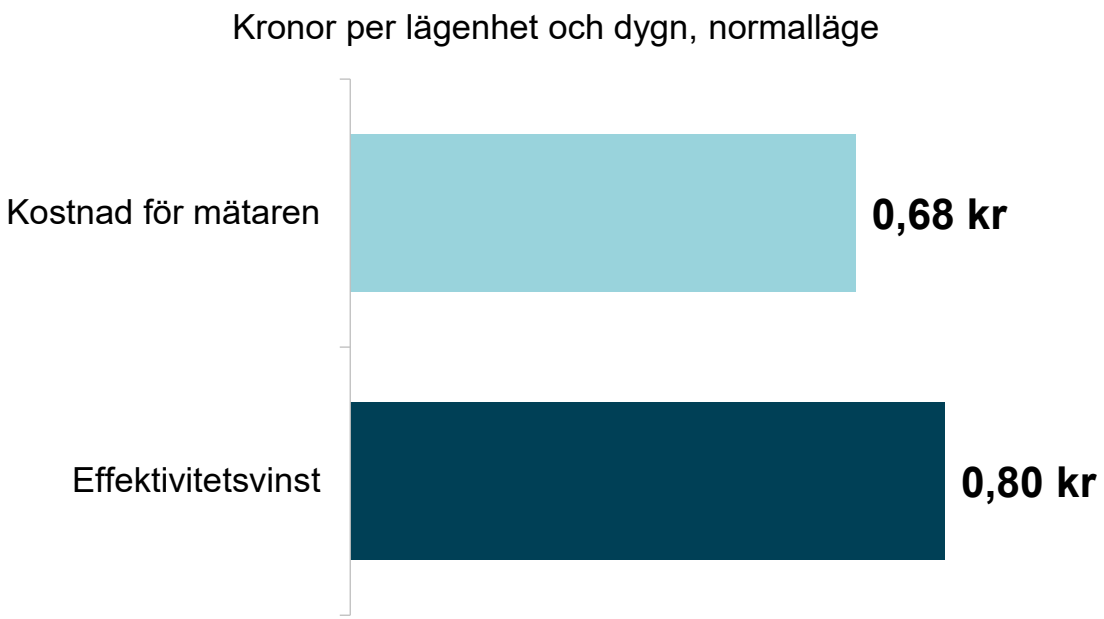

Det var priset som ledde till minskad förbrukning – och det lönar sig

Priset, inte informationen

- Mätarna satt synliga i flera månader innan debiteringen började – förbrukningen ändrades knappt.
- **Smarta mätare räcker inte. Det krävs ett pris.**
- Hyressänkningen gjorde att ett normalt hushåll fick i stort sett oförändrad kostnad.
- Rättvisare fördelning av kostnaderna.

Varje krona ger 1,17 tillbaka

Två hinder står i vägen

Tekniskt: vi kan inte mäta

- Färre än 25 procent av lägenheterna har IMD för varmvatten (ännu färre för kallvatten)
- Många småhus läser av mätaren en gång om året – det räcker inte för ett pris som följer tillgången
- **Problemet är utbyggnadstakten, inte tekniken**

Institutionellt: kommunerna får inte – eller vet inte om de får

- Självkostnadsprincipen skyddar mot överpriser – men ger inget verktyg för tillfällig brist
- Säsongstaxa är tillåten, men få kommuner har prövat den
- **Det handlar inte om att ta ut mer totalt, utan om att fördela avgiften över året**

Fyra förslag

Mät det vi använder

1. Påskynda utbyggnaden av IMD i flerbostadshus.

Det är samhällsekonomiskt lönsamt redan i dag.

2. Mätare i småhus som klarar priser som varierar.

Prioritera kommuner med hög risk för vattenbrist.

Låt priset följa tillgången

3. Klargör kommunernas utrymme för ett knapphetstillägg.

Utlöses vid konstaterad brist, tidsbegränsat, intäkterna återförs.

4. Säkra transparens och acceptans.

Tydlig information och rättvis kompensation – som i Kumla.

SNS

Problemet är inte att vatten i allmänhet är för billigt – utan att priset inte säger något om tillgången och för många är vatten gratis

Tack för att ni lyssnat!

Jakobsbergsgatan 18
Box 5629
114 86 Stockholm

+46 8 507 025 00
info@sns.se